

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора педагогічних наук, професора

Сисосвої Світлани Олександрівни

на дисертацію **Красницької Ольги Володимирівни**

«Теоретико-методичні засади ораторської діяльності

викладача вищого військового навчального закладу»,

поданої на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю
13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Вища освіта України попри повномасштабну військову агресію рф проти нашої держави продовжує свій розвиток, рух до європейського освітнього та дослідницького простору. Деякі її напрями модернізації в умовах воєнного стану, захисту гідності, незалежності й соборності нашої країни потребують особливої уваги. Дисертаційне дослідження Ольги Володимирівни Красницької, що стосується викладачів вищих військових навчальних закладів, діяльність яких безпосередньо впливає на якість підготовки військових кадрів, є не тільки актуальним та доцільним до виконання за науковою тематикою, а має вагоме загальнодержавне значення і може розглядатися як внесок вченого до поступу України до Перемоги.

Враховуючи, що дисертацій докторського рівня, присвячених діяльності викладачів вищих військових навчальних закладів обмаль, дослідження проблеми підготовки викладачів вищого військового навчального закладу, здатних ефективно працювати в різних риторичних контекстах, упевнено презентувати власні освітні та наукові здобутки, створювати відкрите комунікативне середовище й актуальний освітній контент, впливати на цільову аудиторію та формувати особистий бренд через ораторську діяльність заслуговує на підтримку і схвалення.

З огляду на вищезазначене проблема, обрана для дослідження, є надзвичайно актуальною і своєчасною, відповідає запитам освітньої практики у вищих військових навчальних закладах.

Структура дисертаційної роботи відповідає вимогам до сучасних дисертацій докторського рівня та не викликає принципових заперечень. Науковий апарат, поданий у вступі дисертації, сформульовано адекватно обраній проблемі дослідження: обґрунтовано актуальність дослідження; визначено об'єкт, предмет,

мету, завдання, методи дослідження, його методологічну та теоретичну основи; подано концепцію дослідження; розкрито наукову новизну, практичне значення результатів дослідження; наведено дані про апробацію та упровадження результатів дослідження; публікації, структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі розглянуто теоретичні і методичні засади ораторської діяльності викладача закладу вищої освіти, здійснено історико-педагогічний аналіз тлумачення понять «риторика», «ораторське мистецтво» та «красномовство» в педагогічній діяльності викладача закладу вищої освіти; проведено дефінітивний аналіз і розроблено структуру й архітектуру ораторської діяльності викладача закладу вищої освіти.

Серед вагомих наукових результатів цього розділу відзначаємо:

- ґрунтовний аналіз наукових досліджень із проблеми риторизації та виокремлення поняття риторизації освітньої діяльності (с. 63);
- доведення нетотожності понять «ораторське мистецтво» та «красномовство» в риторичній теорії і практиці;
- визначення понять «ораторське мистецтво» (с. 95) та «ораторська діяльність» (с. 117–118). Доведення, що ораторська діяльність є вагомою складовою професійної діяльності викладача;
- розроблення структури ораторської діяльності, складовими компонентами якої виділено мету як джерело активності та безперервного вдосконалення оратора, мотиви як внутрішній рушій, що спонукає до ораторської діяльності, публічний виступ як засіб та основну її одиницю, риторичні знання, ораторські вміння, дії оратора, комунікаційну стратегію (с.118);
- визначення комунікаційної стратегії ораторської діяльності та розроблення архітектури ораторської діяльності (с. 130);
- визначення поняття «публічний виступ» (публічна промова) та чинників сприйняття викладача та публічної промови.

Підкреслимо, що здійснений дисертанткою історико-педагогічний аналіз розвитку риторичного вчення з доби Античності до сьогодення дав змогу обґрунтувати не тільки нетотожність понять риторики, ораторського мистецтва та

красномовства, а й визначити риторику наукою, що вивчає закони та особливості ефективного публічного мовлення, підготовки й виголошення публічної промови з метою досягнення бажаного інформаційного, когнітивного, емоційного та мотиваційного впливу оратора на цільову аудиторію.

Розроблення структури й архітекτονіки ораторської діяльності викладача, з'ясування її методологічних засад дали змогу повноцінно розкрити зміст ораторської діяльності, схарактеризувати публічний виступ як основну її одиницю й засіб, усвідомити значущість ролі оратора для викладача, зрозуміти процес риторичної взаємодії оратора з аудиторією, виокремити закономірності ораторської діяльності, побудувати тріаду оратора та символічно-смісловий трикутник діяльності оратора.

Вагомого значення набуває доведення вичерпності в сучасній практиці ораторської діяльності риторичного канону (інвенція, диспозиція, елокуція, меморія, акція), який був сформований М. Цицероном у добу Античності та в історичному розвитку класичної риторики донині вважався моделлю ораторської діяльності. Натомість автор будує архітекτονіку ораторської діяльності викладача, розкриваючи чотири етапи її здійснення: підготовка до публічного виступу, публічна промова, зворотний зв'язок і рефлексія оратора. Підготовку до публічної промови, зі свого боку, деталізовано через десять етапів, що дають змогу здійснити успішний виступ.

У другому розділі розкрито методологічні засади професійного виміру ораторської діяльності викладача вищого військового навчального закладу, обґрунтовано методологічні засади ораторської діяльності викладача закладу вищої освіти, визначено вимоги до викладача вищого військового навчального закладу та особливості ораторської діяльності, проаналізовано ораторську діяльність викладача як професійного спікера вищого військового навчального закладу.

До найбільш вагомих наукових здобутків цього розділу варто віднести:

- обґрунтування методологічних засад ораторської діяльності викладача закладу вищої освіти, що являють собою сукупність фундаментальних теорій, базових концепцій, ідей, підходів, закономірностей, на яких ґрунтується ораторська діяльність (п. 2.1);

– формулювання вимог до викладача вищого військового навчального закладу в контексті професійної ораторської діяльності: об'єктивні (риторична підготовка, активне навчання, hard skills оратора, створення відкритого комунікативного середовища, розробка сучасного освітнього контенту) та суб'єктивні (soft skills оратора, суб'єктність і вчинковість, позитивний педагогічний імідж, служіння слухачам, професійне самоздійснення у процесі ораторської діяльності);

– виокремлення особливостей ораторської діяльності викладача вищого військового навчального закладу: чіткість, лаконічність, змістовність, переконливість і натхненність висловлювань; різновекторність знань викладача; довіра до науково-педагогічного працівника, заснована на лідерстві та героїчному досвіді в бойових умовах; статусність і кваліфікованість цільової аудиторії; емоційна відстань між оратором та аудиторією; медійність сучасного викладача (п. 2.2);

– розроблення портрету викладача вищого військового навчального закладу як професійного спікера (п. 2.3);

– визначення змісту та сутності поняття «ораторський стиль» (с. 292).

Вагомим здобутком у цьому розділі є введення авторського нового для педагогічної науки поняття «ораторське поле», яке інтерпретовано як інформаційно-енергетичний, позитивно емоційно заряджений комунікативний простір, що сприяє зацікавленості слухачів у взаємодії з оратором, створює інформаційно-почуттєвий вимір передачі та сприйняття знань, перетворення їх у свідомий регулятор дій і вчинків особистості (с. 183).

У третьому розділі здійснено концептуалізацію проблеми формування готовності викладачів вищих військових навчальних закладів до ораторської діяльності, розроблено структуру готовності та концепцію формування готовності викладачів вищих військових навчальних закладів до ораторської діяльності, описано методику дослідження формування готовності викладачів вищих військових навчальних закладів до ораторської діяльності, проаналізовано результати оцінювання готовності викладачів вищих військових навчальних закладів до ораторської діяльності на констатувальному етапі педагогічного експерименту.

До найбільш вагомих наукових здобутків цього розділу відносимо:

- визначення основних положень концепції формування готовності викладачів вищих військових навчальних закладів до ораторської діяльності, серед яких схарактеризовано авторське розуміння формування готовності викладачів вищих військових навчальних закладів до ораторської діяльності як процесу поетапного, лонгітюдного накопичення показників готовності викладачів вищих військових навчальних закладів до ораторської діяльності (п. 3.1);
- обґрунтування змісту професійної підготовки викладачів вищих військових навчальних закладів до ораторської діяльності;
- визначення вимог до ораторської практики;
- визначення форм та методів професійної підготовки до ораторської діяльності, які відображають специфіку ораторської діяльності в освітньому й військовому середовищі.

Окремо звернемо увагу на такий вагомий здобуток авторки як визначення поняття «готовність викладачів вищих військових навчальних закладів до ораторської діяльності» та обґрунтування структури готовності викладачів вищих військових навчальних закладів до ораторської діяльності (мотиваційний, світоглядний, автентичний, комунікативний, діяльнісний компоненти), визначення критеріїв та показників готовності до ораторської діяльності: мотиваційно-цільовий (мотивація до успіху, потреба в досягненнях), світоглядно-пізнавальний (риторичні знання, світогляд дослідника, ораторські звички), автентично-творчий (автентичність, упевненість у собі, креативність), комунікативно-емоційний (комунікабельність, комунікативна толерантність, емоційний інтелект), діяльнісно-рефлексивний (лідерська позиція, ораторські вміння, рефлексивність); визначення змісту рівнів готовності викладачів вищих військових навчальних закладів до ораторської діяльності.

Значним здобутком авторки дисертації є розроблення методики дослідження формування готовності викладачів вищих військових навчальних закладів до ораторської діяльності та проведення пілотного та констатувального етапів педагогічного експерименту, що дозволило з'ясувати рівень риторичної

підготовленості офіцерів через оцінювання риторичних знань та ораторських умінь і підтвердити актуальність та доцільність дослідження обраної проблеми.

У четвертому розділі подано систему професійної підготовки викладачів вищих військових навчальних закладів до ораторської діяльності, схарактеризовано її складові, визначено організаційно-педагогічні умови та розроблено технологічне забезпечення формування готовності викладачів вищих військових навчальних закладів до ораторської діяльності.

До наукових здобутків авторки у цьому розділі відносимо:

- визначення сутності та змісту понять «професійна підготовка викладачів вищих військових навчальних закладів до ораторської діяльності» (с. 403) та «система професійної підготовки викладачів вищих військових навчальних закладів до ораторської діяльності» (с. 405);
- розроблення системи професійної підготовки викладачів вищих військових навчальних закладів до ораторської діяльності, структурованої через п'ять підсистем: цільову, концептуальну, організаційно-методичну, змістово-технологічну та оцінно-результативну;
- виявлення організаційно-педагогічних умов формування готовності викладачів вищих військових навчальних закладів до ораторської діяльності, які забезпечують ефективність їх професійної підготовки до ораторської діяльності та сприяють розвитку як професійних спікерів;
- визначення змісту освітнього середовища вищого військового навчального закладу, сприятливого для професійної підготовки до ораторської діяльності.

Вагомим здобутком авторки є розроблене технологічне забезпечення формування готовності викладачів вищих військових навчальних закладів до ораторської діяльності, яке є практико-орієнтованим та відображає сукупність організаційних форм і методів професійної підготовки до ораторської діяльності, оптимізацію ресурсів і спрямування можливостей освітнього середовища вищого військового навчального закладу, попереднього професійного досвіду викладача, неформальної та інформальної освіти на реалізацію завдань формування готовності до ораторської діяльності й розвиток викладача як професійного спікера.

Технологічне забезпечення формування готовності викладачів вищих військових навчальних закладів до ораторської діяльності, розроблене Красницькою О. В., містить педагогічні (інтерактивні, тренінгові, змішаного навчання) та медійні (лінійні, нелінійні, візуальні, звукові, аудіовізуальні, комунікаційні) технології, є сучасним і повною мірою відповідає завданням цифровізації освіти. За змістом авторкою розроблено комплекс організаційних форм (освітній курс «Сучасна педагогічна риторика», ютуб-канал «Риторика лідера», сайт «Риторика успіху справжнього лідера», наукові подкасти з риторики, ватсап-канал «Лідерство, риторика, успіх») і методів (словесні (лекція, пояснення, дискусія), наочні (демонстрування, ілюстрування, спостереження), практичні (вправи, робота з книжкою, методи генерації, імпровізації, сторітелінгу), методи контролю (опитування, експрес-контроль, самоконтроль, взаємоконтроль), інтерактивні (метод зворотного зв'язку, аналізу риторичних ситуацій, мозковий штурм, рольова гра)) професійної підготовки до ораторської діяльності.

У п'ятому розділі проаналізовано результати експериментальної роботи з впровадження системи професійної підготовки викладачів вищих військових навчальних закладів до ораторської діяльності, обґрунтовано й розроблено етапи розвитку викладача вищого військового навчального закладу як професійного спікера, визначено перспективні напрями професійної підготовки викладачів вищих військових навчальних закладів до ораторської діяльності.

Педагогічне оцінювання та аналіз результатів експериментальної роботи підтвердили ефективність системи професійної підготовки викладачів вищих військових навчальних закладів до ораторської діяльності, розробленого технологічного забезпечення та впроваджених організаційно-педагогічних умов.

Творче осмислення теоретико-методичних засад ораторської діяльності викладача вищого військового навчального закладу та глибокий аналіз результатів педагогічного експерименту дали змогу авторці виділити й схарактеризувати три етапи розвитку викладача як професійного спікера: етап учнівства, етап творчої активності, етап ораторської майстерності. Визначені етапи уможливають побудову індивідуальної траєкторії розвитку викладача як професійного оратора.

Звернемо увагу, що авторка дисертації бачить подальші напрями дослідження обраної проблеми і формулює перспективні напрями професійної підготовки викладачів вищих військових навчальних закладів до ораторської діяльності.

Підкреслимо, що з науковою новизною одержаних результатів дослідження, поданою в рефераті і дисертації ми повністю погоджуємося.

Аналіз дисертаційної роботи дає підстави для узагальнення та виокремлення **найвагоміших наукових результатів дослідження**, отриманих вперше Ольгою Володимирівною Красницькою. До них ми відносимо:

- **розроблення наукового тезаурусу** («готовність викладачів вищих військових навчальних закладів до ораторської діяльності», «рівень готовності викладачів вищих військових навчальних закладів до ораторської діяльності», «формування готовності викладачів вищих військових навчальних закладів до ораторської діяльності», «професійна підготовка викладачів вищих військових навчальних закладів до ораторської діяльності», «система професійної підготовки викладачів вищих військових навчальних закладів до ораторської діяльності», «організаційно-педагогічні умови формування готовності викладачів вищих військових навчальних закладів до ораторської діяльності», «технологічне забезпечення формування готовності викладачів вищих військових навчальних закладів до ораторської діяльності» тощо) **та концептуальної основи** (особливості ораторської діяльності викладача вищого військового навчального закладу; портрет викладача як професійного спікера; етапи його розвитку, комунікаційна стратегія ораторської діяльності тощо) *для подальших досліджень проблеми професійної підготовки викладача вищого військового навчального закладу до ораторської діяльності;*

- **введення принципово нового поняття для педагогічної науки** – поняття «ораторське поле»;

- **створення теоретично обґрунтованої системи професійної підготовки викладачів вищих військових навчальних закладів до ораторської діяльності;**

- розроблення структури, визначення критеріїв, показників та рівнів готовності викладачів вищих військових навчальних закладів до ораторської діяльності;
- обґрунтування концепції формування готовності викладачів вищих військових навчальних закладів до ораторської діяльності;
- розроблення технологічного забезпечення та виокремлення організаційно-педагогічних умов формування готовності викладачів вищих військових навчальних закладів до ораторської діяльності;
- розроблення методики дослідження формування готовності викладачів вищих військових навчальних закладів до ораторської діяльності.

Наукова праця Ольги Володимирівни Красницької має вагоме і потужне **практичне значення**: розроблено та впроваджено на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти освітній курс «Сучасна педагогічна риторика», програма якого органічно поєднує лекції, публічні виступи, практичні заняття з елементами тренінгу, творчі завдання, завдання для самостійної роботи; *ютуб-канал* «Риторика лідера», електронний навчальний курс «Сучасна педагогічна риторика», сайт «Риторика успіху справжнього лідера», серія наукових подкастів із риторики, ватсап-канал «Лідерство, риторика, успіх»; навчальні програми «Сучасна педагогічна риторика» (на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти за спеціальностями 253 Військове управління (за видами збройних сил), 254 Забезпечення військ (сил), 255 Озброєння та військова техніка, 263 Цивільна безпека, 011 Освітні, педагогічні науки, 017 Фізична культура і спорт, 053 Психологія, 081 Право, 122 Комп'ютерні науки, 126 Інформаційні системи та технології) та «Академічна риторика» (на другому (магістерському) рівні вищої освіти за спеціальністю А1 Освітні науки), навчально-методичного посібника «Сучасна педагогічна риторика», науково-популярного видання «Надихаюча книжка Українського Захисника».

Результати дослідження можуть бути застосовані викладачами вищого військового навчального закладу і закладів вищої освіти, тренерами, риториками, ораторами з метою підвищення ефективності професійної підготовки до ораторської діяльності, у підготовці викладачів (офіцерів) під час викладання курсів «Академічна

риторика», «Військова риторика», «Ораторське мистецтво», «Педагогічна риторика», «Педагогічна майстерність»; у системі підвищення кваліфікації науково-педагогічних (педагогічних) працівників.

Педагогічний експеримент проведено в чотири етапи (пілотний, констатувальний, формувальний, контрольний) протягом 2019–2025 рр. Експериментальною базою дослідження стали 5 вищих військових навчальних закладів. Формувальний етап педагогічного експерименту проведено зі здобувачами третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти.

Результати дисертаційного дослідження **впроваджено** в освітній процес і діяльність 13 установ: дев'яти вищих військових навчальних закладів, двох військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти, Ради молодих учених при МОН України, Тренінгового центру прокурорів України.

Підкреслимо також активну участь авторки у міжнародних, всеукраїнських та інших наукових заходах, що відбилося у широкій апробації матеріалів дослідження.

Зміст та основні результати дисертаційного дослідження викладено у 85 публікаціях (із них 73 – одноосібні), 8 свідоцтвах про реєстрацію авторського права на твір.

Аналіз публікацій засвідчив їхню відповідність вимогам до оприлюднення результатів дослідження. Кількість та види публікацій авторки відповідають пп. 1, п.2 Наказу МОН України №1220 від 23 вересня 2019 року «Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук».

Наукові положення, висновки й рекомендації, наведені в рефераті, у повному обсязі розкрито й обґрунтовано в рукописі дисертації, повною мірою висвітлено у публікаціях, презентовано науковій і педагогічній громаді на науково-практичних конференціях різних рівнів, широко впроваджено. Зміст реферату повністю відповідає змісту дисертації.

Отже, у докторському дисертаційному дослідженні Красницькою О. В. отримано нові науково обґрунтовані результати щодо визначення теоретико-методичних засад ораторської діяльності викладача вищого військового навчального закладу, розроблення й експериментальної перевірки системи професійної підготовки

викладачів вищих військових навчальних закладів до ораторської діяльності. Результати мають вагомое теоретичне та практичне значення для теорії і методики професійної освіти, військової освіти й можуть бути використані у процесі підготовки викладачів закладів вищої освіти та вищих військових навчальних закладів.

Відзначаючи безперечну актуальність та високий науковий рівень виконаного дослідження, системність і самостійність у його виконанні, оригінальність та завершеність, вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження та побажання, які носять здебільшого дискусійний характер:

1. Концепція дослідження представлена у дисертації через взаємопов'язані концепти: методологічний, структурно-функціональний і технологічний. На наш погляд, вибір саме таких концептів для концепції дослідження не є доцільним, оскільки докторська дисертація потребує розкриття методології дослідження на чотирьох рівнях (філософському, загальнонауковому, конкретнонауковому, технологічному), а в деяких випадках на п'яти рівнях (додається міждисциплінарний). Обрана проблема дослідження є міждисциплінарною з м'яким типом міждисциплінарності, а тому замість методологічного концепту доцільно було б у вступі дисертації розкрити методологічну основу дослідження, яка б увібрала в себе і технологічний рівень.

2. У структурі готовності викладачів вищих військових навчальних закладів до ораторської діяльності авторкою виокремлюється такий компонент як автентичний. Не маючи зауважень до змісту цього компонента, вважаємо, що назва самого компонента є некоректною, оскільки автентичність не формується.

3. Відзначаючи ґрунтовність проведеного авторкою дисертації педагогічного експерименту, його достовірність і верифікованість, зазначимо, що у класичній педагогічній науці педагогічний експеримент містить два основних етапи: констатувальний і формувальний. Перший доводить актуальність і доцільність дослідження обраної проблеми, другий – ефективність запропонованої системи дій.

У цьому дослідженні така логіка була порушена, оскільки названий у дисертації констатувальний етап був по суті початковим етапом формувального експерименту і проводився після розроблення структури готовності, хоча саме він є тією

передумовою, яка дозволяє розробити цю структуру. Класичним констатувальним етапом експериментальної роботи у дисертації було пілотне дослідження.

4. Авторкою дисертації проведена ґрунтовна робота по створенню наукового тезаурусу проблеми дослідження, який закладає підвалини для подальших досліджень у цьому напрямі. Разом з тим, поняття, дефініції й терміни розпорошені по окремих розділах дисертації. Можливо було б доцільно зробити на початку окремий розділ і розглянути обрану проблему як об'єкт наукового дослідження, у якому проаналізувати та класифікувати всі базові поняття дослідження, а також подати стан дослідження проблеми саме для вищих військових навчальних закладів.

5. На нашу думку, важливим показником докторської дисертації є її теоретичне значення. У поданій роботі теоретичне значення можна охарактеризувати як вагоме і значуще для педагогічної теорії. Разом з тим у вступі та рефераті дисертації підпункт «теоретичне значення» відсутній.

6. Авторкою дисертації розроблено змістовне практико-орієнтоване технологічне забезпечення процесу формування готовності викладачів вищих військових навчальних закладів до ораторської діяльності, яке може бути використано і в інших закладах вищої освіти. Рекомендуємо видати відповідний навчальний посібник.

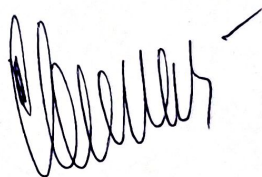
Загальні висновки та оцінка дисертації. Вважаю, що дисертація **Красницької Ольги Володимирівни** «Теоретико-методичні засади ораторської діяльності викладача вищого військового навчального закладу» є самостійним завершеним інноваційним науковим дослідженням актуальної проблеми теорії і методики професійної освіти, особливо в сучасних умовах військової агресії РФ проти України.

За актуальністю, глибиною та рівнем обґрунтованості наукових положень, вагомістю наукової новизни, теоретичного і практичного значення результатів дослідження, повнотою апробації та наукових публікацій, загальним рівнем виконання, що повною мірою відповідає вимогам академічної доброчесності, дисертаційне дослідження **Красницької Ольги Володимирівни** на тему «Теоретико-методичні засади ораторської діяльності викладача вищого військового

навчального закладу» заслуговує високої наукової оцінки і відповідає вимогам п.п. 7–9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197 «Деякі питання присудження (позбавлення) наукових ступенів» (зі змінами), а її автор – **Красницька Ольга Володимирівна** заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член (академік) Національної академії
педагогічних наук України, академік-секретар
Відділення філософії освіти,
загальної та дошкільної педагогіки
Національної академії педагогічних
наук України

Світлана СИСОЄВА

Особистий підпис Сисоєвої С.О.
стверджую
Заступник загального відділу
Національної академії педагогічних
наук України Консевич О.А.

17.08.2022